Obraćanje Visokog predstavnika za provedbu Mirovnog sporazuma u BiH, Wolfganga Petritscha, Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda

Gospodine Predsjedniče,

Uvaženi članovi Vijeća sigurnosti,

Kada sam počeo raditi u Bosni i Hercegovini u kolovozu 1999. godine, na čelu Jugoslavije i Hrvatske su se još uvijek nalazili čelnici koji su početkom 90-tih izazvali ratove sa katastrofalnim posljedicama. Njihovi su ljudi u to vrijeme još uvijek bili na vlasti u BiH. Zbog toga su izbjeglice imale vrlo malo nade da će se ikada vratiti na svoja ognjišta. Reformu su blokirali koristoljubivi političari koji nisu ništa učinili da bi prevazišli unutarnje gospodarske podjele i stvarni nedostatak odgovarajućeg zakonodavnog okvira. Iako su formirane institucije na državnoj razini, one nisu imale dovoljno sredstava, osoblja, niti su imale stvarnu moć. Moji uvaženi predhodnici Carl Bildt i Carlos Westedorp su uz velike napore nastojali sve to ispraviti, ali im je snažna prepreka bilo političko ožračje unutar zemlje koja nije obećavala bolje dane, te izostanak suradnje Zagreba i Beograda.

Suočen s takvom situacijom, postavio sam vrlo jasnu strategiju. Od dolaska u BiH energično zastupam stvaranje tržišne ekonomije koju će pokretati ulaganja, umjesto da bude ovisna o pomoći, zatim masovni povratak izbjeglica (uspostava situacije koja je prethodila etničkom čišćenju), te konsolidaciju institucija – pravnih, političkih, gospodarskih, socijalnih, obrazovnih i građanskih – koje će potpomoći održivu demokraciju nakon što međunarodna zajednica prestane s pružanjem

obimne potpore i nakon što se povuče iz unutarnje politike zemlje.

Nakon 11. rujna potencijalno katastrofalne posljedice slabih i propalih država su se duboko usjekle u našu svijest. Iskustvo u BiH je definitivno pokazalo da se zemlje ne mogu oporaviti od rata, niti dugih građanskih sukoba putem materijalne ili vojne pomoći. Njima su potrebne institucije koje će biti u funkciji, i potrebna im je "kultura" pravilnog razmatranja zakona, njihova univerzalna primjena i poštivanje. Danas, u odnosu na Afganistan, čak i skeptici prihvaćaju da izgradnja institucija mora biti srž uspješne intervencije.

Konsolidacija vladavine prava podupire stategiju međunarodne zajednice u BiH, s obzirom da je moguće promovirati izgradnju institucija, povratak izbjeglica i gospodarski razvoj jedino u sigurnom okruženju u kojem vlada zakon i red. U tom pogledu rad međunarodne policije koja sukladno Daytonskom/Pariškom mirovnim sporazumom pruža građanima BiH učinkovitu i nepristranu policijsku zaštitu od ključnog je značaja za nastojanja u pravcu mirovne provedbe. Želio bih iskoristiti ovu prigodu i pohvaliti Posebnog predstavnika Glavnog tajnika, Jacquesa Paula Kleina, zatim komesara policije, Vincenta Coeuderoya, i cjelokupno osoblje IPTF-a i UNMIBH-a koji s upornošću rade na izvršenju te zadaće.

18. veljače je Vijeće za opća pitanja pri Europskoj uniji najavilo da je EU spremna uspostaviti policijsku misiju (EUPM) koja će 1. siječnja 2003. godine preuzeti nadležnost IPTF-a. EUPM će uz potporu EU programa za izgradnju institucija pridonijeti provedbi mira i cjelokupnoj EU politici u regiji, odnosno procesu stabilizacije i udruživanja. To je jedinstvena šansa za EU da razvije svoj politički angažman sa BiH i podrži strukturalnu reformu koja je značajna za proces europeizacije zemlje. Dozvolite mi da izrazim zahvalnost Visokom predstavniku EU za zajedničku stranu i sigurnosnu politiku, Javieru Solani, na odlučnom i konstruktivnom pristupu kojeg je usvojila EU kroz uspostavu misije EUPM. 28. veljače je Upravni odbor Vijeća za provedbu mira pozdravio i prihvatio inicijativu EU. Glavnog sam tajnika pravodobno izvijestio.

Gospodine Predsjedniče,

Rad policije u BiH neće biti u potpunosti odgovarajući sve dok postoji vjerovanje da su određene osobe van dometa zakona. U tom pogledu rad Međunarodnog suda za ratne zločine i suradnja koju su bh. tijela na državnoj razini i u oba entiteta pružili tom Sudu značajna je za cjelokupan oporavak zemlje. Samo prije nekoliko dana su snage SFOR-a pokrenule operaciju uhićenja Radovana Karadžića u istočnoj Bosni. Dozvolite mi da iskoristim ovu prigodu da zahvalim COMSFOR- ovom Generalu Johm Sylvesteru i njegovim vojacima na ovim hrabrim pothvatima koji su bili nužni usljed izostanka vjerodostojnih nastojanja tijela u RS-u da uhite i prebace u Hag optužene ratne zločince koji se kriju na njihovom teritoriju. Entitet Republike Srpske ne smije imati nikakve sumnje da sve dok ne bude počeo ispunjavati svoje obveze, neće imati punu potporu međunarodne zajednice. Čvrsto sam uvjeren da ljudi neće moći okrenuti list, niti se okrenuti budućnosti sve dok Radovan Karadžić, Ratko Mladić i drugi optuženici ne budu u Hagu. Srpska demokratska stranka (SDS), koju je osnovao Karadžić, najavila je isključenje svojih članova optuženih za ratne zločine. Ipak SDS će morati pokazati praktičnu i javnu potporu Međunarodnom sudu prije nego što se takvoj izjavi pristupi s bilo kojom dozom povjerenja.

Uz odobrenje Međunarodnog suda za ratne zločine sukldno Rimskom sporazumu iz 1996. godine, općepoznatim kao “Pravila puta”, slučajevi ratnih zločina se mogu procesuirati pred sudovima u BiH. Poznata mi je osjetljivost i značaj takvih suđenja čiji cilj nije samo izvođenje počinitelja pred lice pravde, nego oni imaju i ključnu ulogu u cjelokupnom procesu integracije. U svjetlu plana kojeg je prošle godine predložila tužiteljica Suda u Hagu u svezi s mogućim prebacivanjem slučajeva pred Međunarodni sud u BiH, moj Ured pregovara sa Međunarodnim sudom i Uredom UN-a za pravna pitanja u New Yorku u cilju uspostave suradnje na konzultativnom projektu koji će identificirati sredstva nužna da bi se pred domaćim sudovima procesuirao već broj ratnih zločina. Konzultacije će uskoro početi. Financiraju ga vlade Ujedinjenog kraljevstva i Švedske i na osnovu njega će se uspostaviti izravna suradnja s drugim UN agencijama, međunarodnim organizacijama i bh.

tijelima vlasti.

Iako su međunarodna nastojanja u širokoj oblasti vladavine prava dovela do rezultata, progres po određenim pitanjima nije ispunio očekivanja zato što još uvijek nije izvršena temeljna reforma sudstva. Program za procjenu sudskog sustava (JSAP) kojeg je UNMIBH formirao prije dvije godine zatvoren je u studenom 2000. godine. Nakon zatvaranja JSAP programa, moj Ured je bio zadužen da uspostavi Neovisnu sudsku komisiju. 14. ožujka prošle godine sam donio Odluku kojom sam zvanično proglasio formiranje Neovisne sudske komisije (IJC) i utvrdio njen mandat.

Međutim, ono o čemu mi je IJC podnio izvješće bila je poprilično alarmantna slika: suci i tužitelji, od kojih su mnogi došli na funkciju u tijeku ili odmah nakon rata na temelju etničke pripadnosti ili političkog uvjerenja, a ne na osnovu profesionalnih zasluga, često su nepodobni za funkcije koje obnašaju. Financiranje je neodgovarajuće, a sudovi se često suočavaju sa neopravdanim vanjskim utjecajem.

Na zahtjev Vijeća za provedbu mira, prošlog sam tjedna političkim direktorima Upravnog odbora predočio najnoviji program mjera sudske reforme za 2002/2003. Program predstavlja kombinaciju restrukturiranja bh. sudskog sustava i depoliticiziranu proceduru imenovanja, uz uvođenje Visokog sudskog vijeća. Program također obuhvaća i reformu ključnih zakona, uključujući i zakone o parničnom i krivičnom postupku.

Takav paket ciljnih mjera velikim dijelom predstavlja odgovor na apele domaćih tijela da se poduzmu čvršće mjere u rješavanju pitanja korupcije i problema u sudskom sustavu kroz sveobuhvatnu reviziju. Vijeće Europe je pozvano da radi na pojedinostima strategije kako bi se utvrdio sustav za BiH koji će biti usklađen sa suvremenim europskim standardima.

I zaista, "europeizacija" BiH – iskristalisana kroz predstojeći prijam te zemlje u Vijeće Europe i korake koje prema dokumentu Europske unije "Road Map" BiH mora poduzeti kako bi se približila članstvu u Europskoj uniji – predstavlja temeljni kontekst za promoviranje vladavine

prava i pospješivanje programa međunarodne zajednice za obnovu BiH. Mi smo promovirali funkcionalnu integraciju BiH kroz stvaranje neovisnih regulatornih institucija na državnoj razini, kao što je Regulatorna agencija za komunikacije, te državna Regulatorna komisija za električnu energiju koja će se uskoro formirati.

Na drugom planu, a u kontekstu izgradnje države koji se bukvalno manifestira na život gotovo svih građana BiH, postigli smo značajan i vidan napredak glede uvođenja suvremenog javnog rtv sustava koji pokriva cijelu zemlju. Radilo se o složenom i neizbježno kontroverznom projektu koji još uvijek nailazi na otpor uvriježenih političkih interesa s obzirom da zadire u sferu javnog života koja se dotiče svakog pojedinačno. Ipak, međunarodna zajednica i domaće rtv kuće – kako samo njihovo rukovodstvo, tako i nadzorni odbori – forsirali su reforme s ciljem smanjenja političkog utjecaja na medije i osiguravanje nepristranog informiranja građana, te usavršavanje programa.

Gospodine Predsjedniče,

BiH je dosegla ključnu točku na putu ka stalnom oporavku. Vodeće političke stranke razgovaraju o načinu provedbe Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda na cijelom prostoru BiH. To je test koji treba pokazati da li će se BiH razviti u državu predanu ljudskim pravima i vladavini zakona, zaštiti čovjeka, kao i zaštiti tri bh. konstitutivna naroda i skupine tzv. Ostalih. Provedba ove Odluke stavlja veliki teret na još uvijek krhak politički sustav u BiH. Ipak je ovo trenutak kada BiH mora uspostaviti unutarnja ravnoteža na temelju konstruktivne međuovisnosti svih zajednica. Još uvijek vlada rasprostranjeno mišljenje da su kompromis i konsenzus neka vrsta mane. Nastojimo promijeniti ovaj duboko uvriježen stav, stav koji ne vlada samo u BiH. Razgovori koji su u tijeku predstavljaju dio procesa kroz koji se provedba Daytonskog mirovnog sporazuma razvija u nešto šire i dublje. Ova evolucija – koja prelazi granice Daytona – predstavlja prostupan proces koji je ipak po svojoj prirodi demokratski. Njime se još jednom naglašava evolucionarni potencijal Daytona. Sama činjenica da je Ustavni sud BiH, tj. institucija koja je osnovana sukladno daytonskom Ustavou, pokrenuo ovaj proces,

ukazuje na to da se daytonski sustav može reformirati. Čak i dobronamjerne izjave iz inozemstva rizikuju ugrožavanje ovog procesa kojeg vidim kao "odgovornost" u nastajanju. Smatram da se strankama moraju pružiti sve moguće šanse za iznalaženjem "domaćih" rješenja do kojih će doći bh. lideri u korist bh. građana.

Međutim, vrijeme je od bitne važnosti. Ustavni pregovori moraju što prije uroditi plodom kako bi se u roku mogli donijeti neophodni amandmani na entitetske ustave i na bh. Izborni zakon, te da bi se izbori održali u listopadu, kako je i planirano. Listopadski izbori će biti prvi poslijeratni izbori koje će organizirati domaća tijela. Njima će se uvesti četverogodišnji izborni ciklus koji bi trebao dodatno ojačati stabilnost političkog sustava.

Kako je vladavina prava počela zaživljavati, drastično se povećao broj izbjeglica koje se vraćaju na cijelom području BiH. Prošle godine je zabilježeno preko 92,000 takozvanih manjinskih povrataka, što predstavlja povećanje za 36 posto u odnosu na 2000. godinu, što je u to vrijeme NVO sa sjedištem u SAD-u Human Rights Watch okarakterizirao kao "pomak". Ukoliko se zadrži ista stopa – a vjerujem da je to moguće – masovni povratak će biti završen u roku od dvije godine. U tom kontekstu bih želio pomenuti suštinsku ulogu UNHCR-a u onome za što vjerujem da predstavlja povijesno dostignuće, koje je samo prije dvije godine izgledalo gotovo sasvim nemoguće.

Od kraja 1997. godine je preko 102,000 imovinskih zahtjeva okončano povratom imovine – to jeste, 41% od svih zahtjeva u BiH! Ubrzo ćemo postići i 50 procenata, čime ćemo ispuniti ključni uvjet sadržan u dokumentu EU "Road Map".

S ponosom možemo konstatirati da smo prebrodili krizu, ali još uvijek nije vrijeme da smanjimo intenzitet nastojanja. Odgovarajuće financiranje se mora održati sve dok se ne završi proces povratka.

Dinamika povratka izbjeglica se ne može zaustaviti s obzirom da se

u BiH razvila nova vrsta svijesti. Javni zvaničnici i političari nemaju pred sobom drugi izbor nego da ispune svoje obveze, s obzirom da sam smijenio one koji nisu tako postupali. Što se tiče povratnika, omogućeno im je da traže ono našto imaju pravo i pružena im je politička potpora u vidu bolje policijske zaštite i materijalne potpore. Ljudi su uvidjeli da će praktična politika, a ne nacionalistička retorika, riješiti njihove gospodarske i socijalne probleme.

Pospješujući bh. složenu i ambicioznu dvostruku tranziciju iz rata u mir i iz komunizma u demokraciju i na tržišnu ekonomiju, formirali smo suvremen bankovni sustav s orijentacijom na biznis, koji se temelji na stabilnoj valuti. Također smo počeli uspostavljati i pravno ozračje koje će privući strane ulagače.

S obzirom da se sredstva usmjeravaju na stvaranje bogatstva od kojeg će korist imati najveći dio stanovništva, međunarodna zajednica je pod vođstvom OESS-a i SFOR-a izvršila pritisak na entitetske vlade da prestanu sa beskorisnom i neodrživom vojnom potrošnjom. U studenom su oružane snage predočile planove drastičnog smanjenja vojnih snaga. Trenutno se radi na smanjenju troškova obrane BiH na mogućih 2 posto GDP-a, što inače predstavlja prosjek u zapadnoj Europi.

Na polju sigurnosti, proces uvođenja modernog sustava izdavanja osobnih dokumenata u BiH – koji će odmah postati djelotvorno sredstvo u borbi protiv terorizma, te učiniti mogućnost oslobađanja bh. građana od viznog režima realnijom – domaća su tijela poduzela s ozbiljnim namjerama, nakon što su proces godinama odgađali. Krajem 2001. godine je bh. Parlamentarna skupština donijela pet zakona koji su potrebni za realizaciju takozvanog sustava zaštite osobnih podataka građana. Nakon 11. rujna bh. tijela vlasti su djelovala brzo kako bi osigurali da nijedna teroristička organizacija ne iskoristi BiH kao sigurnu bazu ili zonu koncentracije.

Suočen s gorkim i još uvijek podvojenim ratnim nasljeđem – sporovi oko obnove spomenika koje su uništile nacionalističke snage – 8. veljače sam

donio niz odluka kojima sam prenio nadležnost za izdavanje građevinskih dozvola s općinskih tijela na entitetska ministarstva za urbanizam. Ministarstva su dobila jasne kriterije za odobravanje, odnosno odbijanje zahtjeva za građevinsku dozvolu, kao i rokove. Sada imamo institucionalni okvir za provedbu Aneksa 8 Daytonskog sporazuma, koji regulira pitanje restauracije nacionalnih spomenika, kao i model za rješavanje sporova koji bi mogao biti primijenjen i na neke druge oblasti.

Masakr u Srebrenici je iza sebe ostavio ratno nasljeđe sa najvećom gorčinom. Pozdravljam program UN-a za obnovu Srebrenice koji ima za cilj rješavanje vanrednih socijalnih i gospodarskih problema. Njime će se poduprijeti nastojanja međunarodne zajednice u kontekstu Akcionog plana za Srebrenicu, kojim će se omogućiti povratak u tu sredinu. Ovi povratci su pravi spomenik onima koji su ubijeni u apsurdnom i brutalnom zahtjevu za etničkom čistoćom.

Tijekom 2000. i 2001. godine donio sam odluke kojim sam dodijelio zemljište za mezarje i spomen obilježje u Potočarima u Srebrenici. Kamen –obilježje je zvanično postavljeno na tom mjestu na šestu godišnjicu masakra, dana 11. srpnja 2001. godine. Trenutno se razmatra prijedlog udruženja obitelji žrtava da se obližnji lokalitet na kojem se nalazi tvornica akumulatora koristi kao mjesto za spomen obilježje. U tijeku je pregled zemljišta, kojeg financira Vlada SAD-a. Međutim, i dalje apeliram na te udruge da odmah krenu s planiranjem ukopa ekshumiranih ostataka.

Gospodine Predsjedniče,

Na početku svog mandata sam uveo koncept “odgovornosti” kako bih riješio sindrom ovisnosti BiH i podstakao bh. tijela vlasti na svim razinama da izvrše svoje obveze. Danas se međunarodni zvaničnici koji rade na mirovnoj provedbi suočavaju s ponosom bh. čelnika, aktivista građanskog društva i građana u zdravoj mjeri, što smatram da je dokaz da posjeduju iskrenu spremnost za “prihvaćanjem problema” i preuzimanjem odgovornosti za sudbinu svoje zemlje.

Sa Alijansom za promjene, koalicijom reformističkih stranaka koja je početkom 2001. godine smijenila s vlasti nacionalističku strukturu, na čelu zemlju konačno predvode političari koji podupiru i brane državnost BiH. Uz pomoć međunarodne zajednice, u duhu izgradnje partnerstva, ona je donijela Izborni zakon i pripremila BiH za članstvo u Vijeće Europe.

Sve ovo se dogodilo pod okolnostima pada nacionalističkih stranaka. U studenom je HDZ BiH, stranka koju i dalje u velikom broju podupiru bh. Hrvati, odustala od pokušaja narušavanja ustavnog poretka BiH. U travnju prošle godine sam stavio Hercegovačku banku koja je korištena kao HDZ-ov provodnik za protuzakonita sredstva, pod privremenu upravu, čime sam toj stranci oduzeo najveći dio njenog kapaciteta za financiranje paralelnih institucija i vanustavnih aktivnosti. Ovo je paralelno sa obustavom potpore iz Zagreba gdje reformističke snage imaju izuzetno pozitivnu ulogu, uvjerilo HDZ BiH da njegova avantura "samouprave" nikud ne vodi.

Gospodine Predsjedniče,

Kako su se okolnosti mirovne provedbe znatno izmijenile, međunarodna zajednica je na najadekvatniji način svoj angažman prilagodila novim izazovima. U proljeće 2001. godine su me ministri vanjskih poslova zemalja Europske unije i Kontakt skupine zamolili da pratim reorganizaciju međunarodnih struktura za civilnu provedbu u BiH.

Ulažu se velika nastojanja u izravnoj suradnji sa UNMIBH-om, MMF-om/Svjetskom bankom, OESS-om, SFOR-om i Europskom komisijom, u pravcu utvrđivanja sveobuhvatnog paketa koji će znatno poboljšati koordinaciju i efikasnost. Opći konsenzus o četiri strateške oblasti u svezi s kojima je utvrđen paket predstavlja dokaz da su prioriteti koje sam predložio u rujnu 1999. godine a koje ste vi podržali još uvijek predstavljaju prioritet.

Dozvolite mi da vam predstavim ključne elemente konačnom plana reorganizacije:

Upravni odbor Vijeća za provedbu mira, Odbor direktora, svakako ostaje tijelo kojem podnosim izvješća. U BiH će postojati tijelo tipa kabineta sastavljeno od voditelja međunarodnih organizacija, kojim će predsjedavati Visoki predstavnik. To tijelo će biti odgovorno za razvoj sveobuhvatne politike uz potporu međuagencijske situacione skupine.

Postojat će četiri radne skupine koje će pokrivati ključne strateške oblasti gospodarske reforme, povratak izbjeglica, izgradnju institucija i vladavinu prava.

Na kraju, prisustvo na terenu će biti restrukturirano, na temelju novih, zajedničkih zona odgovornosti i kolokacija svih ključnih agencija.

Došli smo do finalne faze mirovne provedbe koja zahtijeva dodatni rad sa manje kapaciteta i sve mora biti pripremljeno za prijenos na bh. tijela vlasti. Ovakav model reorganiziranja će dovesti do smanjenog, u manjoj mjeri birokratskog prisustva međunarodne zajednice uz smanjenje cjelokupnih troškova. Takav model odmah stupa na snagu.

Na kraju, gospodine Predsjedniče, dozvolite mi da Vas i uvažene članove ovog tijela izvijestim o svojoj namjeri da sa ove funkcije odem krajem svibnja. Ovo je moje posljednje obraćanje pred vama, ali ću na kraju mandata Glavnom tajniku poslati konačno izvješće.

Uvjeren sam da BiH može biti i da će zaista biti održiva zemlja ukoliko odlučno i konzistentno nastavimo s provedbom cjelokupnog plana. Važno je da u ovoj najbitnijoj fazi ne izgubimo fokus. Još uvijek nisu u potpunosti poražene snage čije je čvrsto opredjeljenje destrukcija.

Ipak se konačno naziru konture stabilne i samoodržive BiH, na temelju Daytonskog/Pariškog sporazuma i koja čvrsto stoji na putu ka Europi. BiH je normalizirala svoje odnose sa susjedima i sada govori kao ravnopravan i uvažen član zajednice suverenih država Jugoistočne Europe. Ponosan sam što sam u tome odigrao ulogu.

Po odlasku iz BiH u svibnju, ubijeđen sam da će moj uvaženi prijatelj koji će tada preuzeti ovu funkciju, Paddy Ashdown, uz vašu konstantnu potporu, nadograditi čvrst temelj kojeg smo postavili. On će imati šansu da Bosnu i Hercegovinu vrati onima kojima ta zemlja i pripada – njenim građanima.